

УДК 324.1:328.1

Прокопенко Ю. С.

здобувач третього рівня освіти,

кафедра політичних наук та права

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 65020, Україна

E-mail: yuriiprok13@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5750-9462>

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.39.6>

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ПАРЛАМЕНТАРИЗМІ: ЯК ВИБОРИ ФОРМУЮТЬ ПАРЛАМЕНТСЬКІ СТРУКТУРИ В КРАЇНАХ ІЗ НАЙСТАРІШИМИ ПАРЛАМЕНТАМИ

У статті проаналізовано еволюцію парламентських систем і виборчих процесів у кількох країнах із довгою історією парламентаризму, зокрема Великобританії, Данії, Ісландії, а також на територіях бейлевіків – Гернсі, Джерсі й Острів Мен. Усі ці країни мають унікальні парламентські традиції, які значною мірою формувалися протягом століть. Акцентовано на тому, як ці системи адаптувалися до змін у суспільстві та як у різні історичні періоди змінювалася структура й функції парламентів. Розглядається процес переходу від абсолютної монархії до конституційної на прикладі розвитку виборчих систем, де Великобританія з її мажоритарною системою зберігає стабільність через домінування двох основних партій, але обмежує представництво менших політичних сил. Порівняно із цим пропорційна система, що використовується в Данії та Ісландії, забезпечує більш точне відображення політичних уподобань виборців, сприяючи рівному представництву менших партій. Виборчі системи цих країн застосовують різні методи розподілу місць у парламенті, зокрема методи д'Ондта й Сент-Лагю, які сприяють більш пропорційному розподілу голосів між політичними силами. В Ісландії для компенсації можливих нерівностей між округами застосовуються коригувальні місця, які розподіляються на національному рівні. У Данії система компенсаторних мандатів працює через округи. Також досліджено інноваційні ініціативи, зокрема запровадження електронного голосування, що робить виборчий процес більш доступним і зручним для громадян, і кампанії, що спрямовані на залучення молоді до політичного процесу. Окрім того, особлива увага приділяється важливості збереження демократичних традицій у поєднанні із сучасними технологіями, що дає змогу підтримувати стабільність демократичних інститутів у різних країнах. Загалом підкреслено важливість балансування традицій та інновацій для досягнення більш справедливого й демократичного представництва в сучасному парламентському процесі.

Ключові слова: парламентські системи, мажоритарна система, пропорційна система, компенсація місць, метод д'Ондта, метод Сент-Лагю, вибори, інновації, демократія.

Актуальність теми дослідження. Твердження, що масові переконання є системно релевантними, сформульовано давно. Коли Аристотель у «Політиці» запитував, чому в одних державах панують олігархічні порядки, а в інших – демократичні, він шукав відповідь у панівному менталітеті тієї чи іншої держави: демократичний лад, наприклад, процвітає, коли переважає менталітет помір-

кованості й взаємоповаги, так що громадяни вважають один одного рівними. Понад 2000 років потому подібні аргументи висунули Шарль де Монтеск'є (1748) у праці «Про дух законів» та Алексіс де Токвіль (1843) у праці «Про демократію в Америці». Обидва припускали, що політичні системи, у яких влада підконтрольна народу, існують у суспільстві з ліберально налаштованим духом.

Усі ці роботи припускають, що існує зв'язок між двома явищами: властивостями інституційної системи, що характеризують політичну систему, і психологічними масовими тенденціями, які описують панівні орієнтації населення. У 1966 р. Гаррі Екштейн сформулював цей зв'язок між масою і системою в термінах теорії конгруентності, стверджуючи, що моделі влади в політичній системі мають бути конгруентними з орієнтаціями народонаселення. В іншому випадку система стане нестабільною. Наприклад, демократичний порядок буде нестійким, якщо його нав'язати авторитарно налаштованому населенню (Welzel & Inglehart, 2007). Під «агрегуванням уподобань» мається на увазі процес розгляду й вибору політик, підтримуваних членами групи (Bingham Powell, 2007). У демократії припускається, що окремі громадяни мають уподобання щодо цілей державної політики або найкращих способів їх досягнення. Демократичне агрегування уподобань урахує всі уподобання під час ухвалення політики. Сучасні демократії базуються на непрямій участі в ухваленні рішень через вибір представників, які будуть управляти. Оскільки представницькі інститути призначені агрегувати вподобання всього народу, дослідження представницької демократії пов'язане з вивченням агрегування уподобань.

Порівняння парламентських систем як систем організації представництва інтересів розгорнулося в середині 1970-х рр. і накопичило суттєву порівняльну дослідницьку традицію з визначенням відповідності між виборчою системою і стабільністю парламентських систем (Bingham Powell, 2007). Г. Бінгхем Пауелл довів, що виборча система переплітається з партійною системою, впливає на політику, хоча також є продуктом політики й може бути змінена під політичним тиском (Bingham Powell, 2007).

Парламентське представництво є однією з ознак демократичного ладу, відіграючи центральну роль у прийнятті законодавчих рішень щодо організації територіального й політичного представництва інтересів громадян, визначення виборчої формули, виборчого «метра», бар'єра тощо. Традиція організації інститутів представницької демократії також впливає на організацію самого політичного процесу через забезпечення виборчих процедур участі для різних за ресурсними можливостями гравців.

У багатьох країнах парламенти мають давні традиції, що формувалися століттями, відображаючи еволюцію інститутів і суспільних відносин. Країни, у яких парламенти функціонують уже кілька століть, є безцінними зразками розвитку демократичних процесів. Великобританія та її бейлевіки – Гернсі, Джерсі й о. Мен, Ісландія й Данія – це лише кілька прикладів держав, у яких парламентські структури ведуть традицію з часів середньовіччя, переживши численні політичні, соціальні й економічні зміни.

Історія цих парламентів має вагоме значення для розуміння політичної історії самих країн і для розвитку демократії. Вивчення того, як ці парламенти організовані й функціонують, дає змогу зрозуміти, як вибори, як основний інструмент політичної взаємодії, можуть змінювати й впливати на їхню структуру та функціонування.

Історико-теоретичні й методологічні основи дослідження. Дослідження парламентських структур у країнах із найстарішими парламентами є важливим, оскільки ці країни зберігають і застосовують традиції, які формувалися в умовах історичних змін, а іноді й кризи політичних систем. Вивчення цього досвіду дає змогу краще зрозуміти, як розвивалася політична організація, як змінювалися методи виборів і як на парламентську структуру впливали соціальні й економічні фактори. Вивчення парламентаризму в малих державах, таких як острівні залежні території, дає унікальну можливість побачити, як адаптуються політичні системи до змін у політиці.

Дослідження, що зосереджуються на парламентаризмі й політичних процесах у Британських острівних залежностях, продовжують залишатися важливими для розуміння специфіки їхніх політичних інститутів і взаємодії з Великою Британією. Важливим внеском у це поле є праці Д. Бітема (Beetham, 2006), Дж. Гріффіта й ін. (Griffith, Ryle, Wheeler-Booth, 1989), які досліджують демократичні практики й організацію парламентів у XX та XXI ст., акцентуючи увагу на адаптації парламентських систем до нових викликів в умовах глобалізації та політичних змін. Дослідження таких авторів, як А. Р. С. Аллан (Allan, 1997), який вивчає концепцію парламентського суверенітету в контексті Британії, допомагає зрозуміти політичні структури, що мають вплив на правову організацію в острівних юрисдикціях, де парламентаризм зберігає зв'язок із материнською державою. Роботи Д. Лайтмана (Lightman, 2000), Д. Де Буа (Bois, 1972), С. Хорнера (Horner, 1984), К. Блейка й Л. Блом-Купера (Blake & Blom-Cooper, 1997), В. Хейтінга (Heyting, 1977), П. Крола (Croll, 1997), Д. Дікінсона та П. Кармайкла (Dickinson, Carmichael, 1999), П. Брамлі (Bramley, 2005), Ф. Морріка (Morris, 2008), Дж. Гінділла (Gindill, 2010), К. Уезерілл (Weatherill, 2016), М. Бірта (Birt, 2017), Т. Джонса (Jones, 2021), М. Болеата (Boleat, 2022), Г. Вілсона й В. Ганлона (Wilson, Hanlon, 2023), Т. Торнтона (Thornton, 2025), Д. Торранса (Torrance, 2024) дають змогу зануритися в розуміння специфіки парламентаризму в Британських острівних залежностях, таких як Джерсі, Гернсі й острів Мен.

Особливості виборів і функціонування британського парламенту досліджено в праці О. Мікін, Б. Йонга та К. Лестон-Бандейра (Meakin, Yong, Leston-Bandeira, 2023). Специфіку організації та юрисдикції шотландського й уельського парламентів розглянуто в працях А. Бліка (Blick, 2012, 2012 а). Дослідження, що зосереджуються на історії й організації парламентів, важливі для розуміння розвитку політичних інститутів у різних країнах, зокрема в Ісландії та інших скандинавських країнах. У праці П. С. Барнвелла та М. Мостерта (Barnwell, Mostert, 2004) вивчено ранні середньовічні політичні збори, що мали великий вплив на організацію та функціонування парламентів в Ісландії, зокрема в контексті стародавнього Альтингу, який є одним із найстаріших парламентів у світі. Це дослідження разом із роботами Г. Карлссона (Karlsson, 2000) та Й. Йонассона (Jóhannesson, 1974), Г. Джонсона (Jónsson, 2014) допомагає зрозуміти еволюцію ісландського парламенту. Стаття П. Сіварда (Seaward, 2024) про стародавній Альтинг підтверджує його значення як одного з найстаріших парламентів у світі, розглядаючи його роль у формуванні парламентської традиції, яка зберігається й донині. Праці Дж. Л. Боїка (Boock, 1988) та М. Кожовського (Koszowski, 2014) зосереджені на вивченні впливу середньовічних традицій на формування парламенту Ісландії. М. Англіш і Т. Мерфі (English, Murphy, 2023), П. Магнус-

сон (Magnússon, 2023) досліджують специфіку парламентської адміністрації Ірландії. А. Вівел та Л. Майлс (Wivel, Miles, 2014) розглянули традиції існування й адміністрування парламенту Данії. Усі ці роботи дають змогу порівняти еволюцію парламентських інститутів, аналізуючи, як адміністративні структури сприяють ефективності парламентської діяльності.

Роботи А. Лейпхарта (Lijphart, 1975), Д. Артера (Arter, 2006), Н. Ельдера, А. Х. Томаса й Д. Артера (Elder, Thomas, Arter, 1982) зосереджуються на аналізі консенсусної демократії в скандинавських країнах. Дослідження К. Боїкса, С. С. Стокса (Boix & Stokes, 2007) та Р. Таагепери (Taagerpera, 2007) допомагають зрозуміти більш широкі порівняльні процеси в парламентських системах. Portal of Parliamentary Development (Agora) надає корисні ресурси для вивчення парламентських організацій по всьому світу, включаючи методи й принципи організації парламентських систем для забезпечення їхньої ефективної діяльності (Agora, 2025).

Метою статті є аналіз того, як вибори впливають на структуру парламентів у країнах із найстарішими парламентами світу та як виборчі системи адаптуються до нових політичних реалій, як вони зберігають традиції й водночас як інновації впливають на саму архітектуру парламенту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення стародавніх парламентських традицій дає змогу побачити еволюцію політичних інститутів і парламентаризму від середньовіччя до сучасності. Країни з давніми парламентами мають унікальні політичні системи, у яких вибори, представництво й організація органів влади формувалися під впливом історичних, культурних і соціальних факторів. Деякі країни мають довгу історію парламентських інститутів, що збереглися до наших днів, і їхній досвід має великий вплив на політичний розвиток не тільки в цих країнах, а й у всьому світі.

Великобританія, зокрема, є класичним прикладом стародавнього парламентаризму. Парламент Великобританії є одним із найстаріших в світі й виник у XIII ст., коли король Джон підписав Велику Хартію вольностей (1215), що обмежила королівську владу й дозволяла утворення представницьких органів (Meakin, Yong, Leston-Bandeira, 2023). Пізніше, у 1265 р., у Великобританії був скликаний перший парламент, до якого ввійшли представники як духовенства, так й аристократії, а також представники з міст.

Сьогодні вибори у Великій Британії регулюють Закон про реєстрацію політичних партій (Registration of Political Parties Act) 1998 р.; Закон про представництво народу (Representation of the People Act) 2000 р.; Закон про рівність (Equality Act) 2010 р.; Закон про адміністрацію виборів (Election Administration Act) 1998 р. (ACE, 2025). Парламент Великої Британії є двопалатним і складається з Палати громад і Палати лордів. Палата громад складається із 650 членів, що обираються на прямих виборах строком на 5 років за мажоритарною системою відносної більшості, так звану Plurality First-Past-The-Post System – FPTP, яка ґрунтується на принципі, що кандидат, який отримує найбільшу кількість голосів у своєму виборчому окрузі, виграє, навіть якщо він не отримав більшості (тобто більше ніж 50% голосів). Палата громад має значну кількість жінок серед своїх членів – 209, що становить 32,15% від загальної кількості депутатів. Палата громад виконує законодавчі функції, ухвалюючи закони й обговорюючи ключові питання національної політики. Палата лордів є іншою палатою парла-

менту Великої Британії, що складається із 791 члена. Члени Палати лордів не обираються, а призначаються, зокрема 676 пожиттєвих перів, яких призначає корона за порадою прем'єр-міністра. Крім того, у Палаті лордів є 90 спадкових лордів і 25 архієпископів і єпископів. У Палаті лордів – 208 жінок, що становить 26,3% від загальної кількості членів палати. Ця палата також виконує важливу роль у процесі законодавства, забезпечуючи контроль за законодавчими ініціативами, що надходять із Палати громад (United Kingdom, 2025). Особливістю британського парламентаризму є його розвиток на територіях, які є володіннями британської корони.

Історія шотландського парламентаризму є важливою частиною політичного розвитку не лише Шотландії, а й Великобританії загалом. Вона відображає довгий процес боротьби за автономію, самовизначення й намагання відновити контроль над власними справами після численних змін у політичній структурі регіону. Шотландія сьогодні – частина Сполученого Королівства Великої Британії, має давні традиції парламентаризму, що сягають середини XIII ст. Перші шотландські парламенти були зібрані королями Шотландії, і вони включали представників баронів, духовенства й інших важливих осіб. Ці парламентські збори не мали настільки розвинутих прав, як сучасні парламентські установи, але вони вже виявляли прагнення до участі різних соціальних груп у процесах прийняття рішень. Важливим етапом в історії шотландського парламентаризму стало підписання унії з Англією в 1707 р., після якої був створений спільний парламент для двох країн у рамках Великобританії. Цей крок став завершенням довгої боротьби за незалежність, а Шотландія втратила свою автономію. Система шотландського парламенту була замінена на британський парламент, і шотландці більше не мали власного представницького органу на національному рівні. Після втрати власного парламенту Шотландія стала частиною Великобританії, однак питання автономії та самоврядування не залишалися поза увагою. З кінця XIX ст. в Шотландії активно розвивається рух за відновлення парламенту. Шотландська національна партія, створена в 1934 р., була головною політичною силою, яка виступала за права Шотландії й відновлення її парламенту. Після Другої світової війни створено кілька ініціатив, зокрема пропозиція створення шотландського парламенту в 1948 р. Важливою віхою на шляху до відновлення парламентаризму стало створення Шотландської конституційної конвенції в 1989 р. Ця організація, яка об'єднувала політичні партії, громадські групи та різні організації, працювала над розробленням плану для створення нового парламенту в Шотландії. Ідеї, розроблені Шотландською конституційною конвенцією, знайшли підтримку серед політичних партій, зокрема Лейбористської партії, яка здобула перемогу на загальних виборах Великобританії в 1997 році, розвиваючи принципи деволюції. У програмі партії прописано створення Шотландського парламенту із законодавчими повноваженнями. Після проведення референдуму в 1997 р., на якому більшість шотландців підтримала створення парламенту, прийнято Закон про Шотландію в 1998 р. Шотландський парламент, відтворений у 1999 р., функціонує як законодавчий орган і демонструє результати реформи деволюції. Виборча система, передбачена для обрання 129 членів парламенту Шотландії, є змішаною, поєднуючи елементи пропорційної та мажоритарної систем: 59 місць обираються в одномандатних округах за мажоритарною системою відносної більшості (First-Past-The-Post, FPTP),

а 70 місць обираються за допомогою пропорційної системи за допомогою методу Д'Ондрта (Additional Member System, AMS). Виборці мають два голоси й перший голос віддають за системою FPTP, обираючи одного кандидата з-поміж тих, хто балотується в їхньому виборчому окрузі, а свій другий голос виборці віддають за партію в межах регіонального списку. Після підрахунку голосів на загальнонаціональному рівні партії отримують додаткові місця, щоб забезпечити пропорційне представництво.

На відміну від шотландського парламентаризму, наприклад, в Уельсі, який став частиною Англії через Акти Унії 1535 та 1542 рр., Вельська асамблея створена тільки в 1999 році, спочатку з обмеженими повноваженнями, які з часом були розширені. Сьогодні Вельська асамблея, на відміну від шотландського парламенту, має обмежені повноваження й не має фінансових повноважень, не може змінювати податки чи впливати на зовнішню політику, хоча використовує схожу виборчу систему з пропорційним представництвом, але без такої ж кількості мажоритарних округів, як у Шотландії.

Три коронні залежності, так звані белевіки, острів Мен та острівні юрисдикції Нормандських островів, Джерсі й Гернсі, – це автономні острівні юрисдикції, які не є частиною Великої Британії й не є повними членами Співдружності, але мають конституційний зв'язок зі Сполученим Королівством Великої Британії через чинного британського суверена, який є їхнім главою держави (Wilson, Hanlon, 2023, p. 107). Незважаючи на наявність власних демократично обраних законодавчих органів і юрисдикції з внутрішніх питань – права, наданого їм на чотири десятиліття раніше, ніж Шотландії, Уельсу й Північній Ірландії, вони залежать від Великої Британії в питаннях зовнішнього представництва й оборони. Вони також мають тісні зв'язки з установами британської держави, і ці стосунки полегшуються їхнім зв'язком із Британською короною, а також довготривалими культурними й демографічними зв'язками з Великою Британією. Водночас ці три залежності отримали користь від процесу деволюції. Установили асиметричну федеральну асоціацію з Великобританією на основі внутрішньої автономії та самоврядування, що пояснює використання в літературі щодо них таких понять, як «частково незалежні території» («partially independent territories», PIT), «субнаціональні острівні юрисдикції» («subnational island jurisdictions», SNIJ), «острівні автономії». Бейлевіки Джерсі та Гернсі досягли значних повноважень у законодавчій і фінансовій автономії набагато раніше, ніж Острів Мен, однак конституційні реформи після 1945 р. зміцнили незалежність їхніх законодавчих органів, замінивши журо (членів судової влади, що обираються довічно) іншими обраними членами, що ще більше відокремило призначену судову владу від обраних законодавчих органів в обох острівних юрисдикціях. Цей поділ законодавчої та судової влади зменшив політичну владу призначених короною бейлів у Нормандських островах. Із часом Джерсі та Гернсі централізували свої уряди різною мірою: Джерсі наблизився до системи міністерського уряду Великої Британії, а Гернсі вирішив зберегти значну незалежність серед своїх різних комітетів, із центральним координаційним комітетом, який управляв на основі консенсусу.

У разі з Островом Мен Закон про Острів Мен 1958 р., закон британського парламенту, надав значну автономію Тінвелду, законодавчому органу острова. Це стало початком процесу політичної деволюції та демократизації, який протягом

наступних 25 років передав владу від призначених чиновників, таких як лейтенант-губернатор, до обраних членів Тінвелду. Тінвелд вільний у тому, щоб вирішувати, чи слідувати за Великобританією, адаптуючи британські заходи й підтримуючи двосторонні угоди, якщо спільні дії з Великобританією вважаються доцільними.

Попри загальне об'єднання в категорію Коронних залежностей, кожна острівна юрисдикція має свою унікальну систему управління й відмінні юридично-конституційні відносини з Великобританією.

Парламент Генрсі, що має назву «Штати Обговорення» (States of Deliberation), ведуть свою історію з XV ст. Документ 1481 р. свідчить, що на Генрсі існувала асамблея з 1429 р., проте вперше вона офіційно зареєстрована як «Les Etats» (Штати) у 1538 р. Можливо, штати розвинулися із Суду вищих клопотань або еволюціонували разом із ним (States of Deliberation, 2025). Асамблея трьох станів – Королівський двір, духовенство й констеблі, які представляли десять парафій, стала основою для терміна «штати», що використовується й сьогодні. Президентом штатів завжди був бейліф. У 1600-х рр. штати збиралися для обрання присяжних (юратів) на довічне служіння. До 1700-х р. три стани збиралися для вирішення таких питань, як звернення до монарха, розгляд громадських скарг і підвищення податків. Ці зустрічі відбувалися нечасто. Штати обговорення – це законодавчий орган і водночас уряд Генрсі. Королівський суд мав повноваження видавати закони в певних галузях, але разом із тим штати також мали право видавати закони через Ордонанси. Розподіл законодавчих повноважень і їх розвиток залишаються не зовсім ясними, але періодично Королівський суд підтверджував свої повноваження видавати закони без визнання повноважень, наданих Штатами.

У 1605 р. Штати були відновлені Наказом Ради на прохання жителів, посилаючись на «давнє використання й повноваження збирання Штатів острова». Констеблі десяти парафій забезпечували зв'язок між місцевими справами і справами острова. Еволюцію Штатів обговорювали королівські уповноважені в доповіді 1848 р. Протягом останнього століття активність і вплив Штатів постійно зростали. Вони поступово брали на себе більше адміністративних функцій від парафіяльної влади та приймали більше законів у різних сферах. Лише в 1900 р. депутати вперше були обрані до Штатів: дев'ять депутатів обрані від усього острова. У 1920 р. система змінилася, й обрано 28 депутатів із п'яти виборчих округів. У 1949 р. кількість депутатів збільшилася до 33, створено 10 виборчих округів. Наступна зміна у 2000 р. призвела до збільшення кількості депутатів до 45, але у 2004 р. кількість виборчих округів була скорочена до 7 (States of Deliberation, 2025).

Сьогодні до складу законодавчого органу Генрсі входять 40 осіб: 38 народних депутатів, обраних мажоритарною системою відносної більшості й двох представників о. Олдерні (призначених Штатами Олдерні). Зі свого складу депутати обирають членів Комітету з політики й ресурсів, який є своєрідним аналогом Ради міністрів. Генрсі обрав модель управління, яка базується не на політичних партіях, а на комітетах і консенсусі. Тим не менше Комітет з політики та ресурсів є старшим комітетом уряду, який координує роботу інших комітетів, його голова відомий як Головний міністр Генрсі. Бейлевік Генрсі, на відміну від Джерсі й острова Мен, існує як квазіфедеральна юрисдикція, оскільки уряд Генрсі представляє зовнішні інтереси й має певні внутрішні законодавчі повноваження стосовно двох додаткових залежностей Британської Корони: островів Олдерні й Сарк.

Існують також кілька дрібніших островів, які не мають власних законодавчих органів, але входять до юрисдикції однієї із залежностей, включаючи Брекаху (земельне володіння, що управляє Головний Суд Сарка) та Херм і Джету (острови, які перебувають під прямим управлінням Штатів Обговорення). Кожна юрисдикція має власний законодавчий орган, але Гернсі може ухвалювати «законодавство для всього Бейлевіка», яке поширюється на Олдерні та Сарк, за їхнім дозволом. До недавнього часу уряд Сарка базувався на феодалній системі (під керівництвом «сеньйора» або лорда) і тому не обирався до 2008 р.

На Гернсі лейтенант-губернатор, який представляє на Гернсі британську корону, займає церемоніальну посаду, представляючи Суверена та його інтереси. Бейліф є головою судової системи Гернсі й головою законодавчих зборів Бейлевіка, Штатів Обговорення (States of Deliberation) (Massey, 2004, p. 430).

Асамблея штатів Джерсі (Assemblée des États) також є однопалатною і складається з 37 депутатів, обраних мажоритарною системою відносної більшості в 9 округах, і 12 констеблів, які представляють 12 парафій. Асамблея штатів обирає головного міністра, який за згодою асамблеї призначає Раду міністрів, яка здійснює виконавчі функції Джерсі (Torrance, 2023, p. 8–9). До ухвалення Закону про Штати Джерсі у 2005 р. управління островом здійснювалося через систему комітетів, але вона була перетворена на міністерський уряд, аналогічний британському (Torrance, 2023, с. 6). Імпульс для цієї реформи виходив зсередини, і, як і в разі з Островом Мен, це стало частиною зусиль щодо модернізації політичної системи. Британський Суверен представлений у Джерсі двома призначеними чиновниками: лейтенант-губернатором, що виконує церемоніальну роль представника Суверена, і бейліфом, який займає унікальну посаду, прямим аналогом якої є лише бейліф Гернсі. Бейліф, призначений Короною, є головним суддею судової системи й головою Асамблеї Штатів. Корона також призначає декана Джерсі (який є главою Церкви Англії в Бейлевіку) і генерального прокурора та соліситора – юридичних радників Штатів. «На Джерсі, як і у Великобританії, британський Суверен царює, але не керує» (Torrance, 2023, p. 12). Загалом система Джерсі має сильнішу виконавчу владу з більш спрощеною системою ухвалення рішень, на відміну від Гернсі, де виконавча влада слабша, збалансована консенсусним процесом ухвалення рішень.

Острів Мен управляється унікальним трикамеральним парламентом: Домом ключів і Законодавчою радою (які засідають окремо) і Вищим судом Тінвалду, який складається з обох палат. До речі, у 1972 р. Тінвалд святкував своє тисячоріччя, а веб-сайт Тінвальду хвалиться, що він «стверджується як найстаріший парламент у світі з безперервним існуванням» (Seaward, 2024). Дім ключів (House of Keys), нижня палата (Council of the Isles) Тінвалду, складається з двадцяти чотирьох членів, обраних безпосередньо жителями Острова Мен із двадцяти виборчих округів за мажоритарною системою відносної більшості (Edge, 2020, p. 23). Законодавча рада, верхня палата Тінвальду, складається з восьми членів, обраних не безпосередньо народом, а депутатами Дома Ключів – верхньою палатою, і трьох членів за посадою: Президента Тінвальду, який виконує роль голови Законодавчої ради й має вирішальний голос у разі рівності голосів, єпископа Содора й Мена з правом голосу та генерального прокурора без права голосу (Edge, 2020, p. 27). Третя палата в цій трикамеральній системі формується, коли Дім ключів і Законодавча рада засідають разом, утворюючи Суд Тінвальду.

Тінвальд засідає разом один раз на рік у День Тінвальду з переважно церемоніальною метою й зазвичай один раз на місяць для розгляду деяких фінансових і політичних питань (Torrance, 2023, р. 9). На острові Мен британський Суверен представлений лейтенант-губернатором. Як і на Джерсі та Гернсі, лейтенант-губернатор острова Мен відповідальний за передачу бажань Корони на острів; однак, на відміну від островів Каналу, лейтенант-губернатор на о. Мен наділений повноваженнями надання Королівського погодження на законодавство острова (Torrance, 2023, р. 10). Королівське погодження зазвичай надається, оскільки Міністерство юстиції й уряди Коронних залежностей працюють разом у «партнерстві», щоб переконатися, що розглянуте законодавство «придатне» для затвердження; однак були рідкісні винятки, коли воно не надавалося (Torrance, 2023). Однак, за винятком цього, лейтенант-губернатор виконує переважно церемоніальні функції, оскільки основна комунікація між островом Мен (й іншими Коронними залежностями) і Великобританією проходить через Головного міністра та Міністерство юстиції Великобританії (Torrance, 2023, р. 12–13).

Головний міністр обирається Домом ключів серед своїх членів, хоча формально він призначається лейтенант-губернатором. Лейтенант-губернатор потім призначає, на пропозицію Головного міністра, членів Ради міністрів, яка є основним виконавчим органом уряду острова Мен. Спочатку Головний міністр призначався на основі номінації всього Тінвальду, а згодом цей обов'язок було покладено на Дім ключів (Edge, 2020, р. 34). Як і в бейлевіках Каналу, у 1980-х рр. на о. Мен була введена міністерська система, щоб спростити й модернізувати управління.

Ісландія має одну з найдавніших парламентських традицій у світі. Острівний парламент Альтинг, заснований у 930 році, є найстарішим чинним парламентом у світі. У 1930 р. Ісландія святкувала тисячоліття заснування Альтингу, органу, який зараз виконує функції національних політичних і законодавчих зборів Ісландії (Seaward, 2024). Альтинг має перервану історію, оскільки він був скасований королівським указом у 1800 р. та відновлений у 1844 р. Уявний статус Альтингу як найстарішого парламенту у світі висловлюється обережно: у Вікіпедії він названий «одним із найстаріших збережених парламентів у світі» (Seaward, 2024). Ісландська «співдружність», «вільна держава» або «республіка», яка існувала з моменту заселення території вікінгами наприкінці IX сторіччя до її входу в Норвезьку монархію в 1262 р., справді була «християнським суспільством, яке не мало жодного князя та єдиної виконавчої влади ... рідкісний приклад суспільства, яке намагалося зберегти закон і порядок без правителя» (Karlsson, 2000, р. 21). Британський конституційний діяч Дж. Брайс писав про Ісландію як про країну, яка «створила конституцію, не схожу на будь-яку іншу, про яку залишилися записи, і звід законів, настільки детальний і складний, що важко повірити, що він існував серед людей, головним заняттям яких було вбивати одне одного» (Jóhannesson, 1974, р. 295). Християнський священик А. Орґілссон у XII ст. зазначав, що Альтинг засновано «за порадою Ульфльотра» на місці Тингв'юллр приблизно в 930 р. Альтинг мав попередників: наприклад, зібрання в К'яларнесі, приблизно за 25 миль і ближче до Рейк'явіка. Арі приписує Ульфльотру перенесення закону з Норвегії до Ісландії та його прийняття всіма поселенцями: його прийняття створило єдину юрисдикцію на всій території, союз, який називали *vár lög* (наші закони), як *Danalog*, *Danelaw*, в Англії. Докази щодо змісту кодексу походять із більш пізніх часів: зі звітів про великі

зміни, унесені в 960 році, і з кодифікації XII ст. На острові не було ні короля, ні єдиної влади: влада була в руках групи людей, відомих як *godjar* (множина він Godi). Член такої групи – Godi – був не тільки релігійним лідером, а й важливою політичною фігурою в суспільстві, відіграючи ключову роль в організації народних зборів (тіа), а також у вирішенні суперечок як суддя й виконанні обрядів як жрець. Godi поклонялись Одину або Торену. Статус Godi був володінням, яке можна було успадкувати, подарувати чи продати. Влада Godi кодифікована разом із заснуванням Альтингу. Розповідь у *Grágás* говорить, що фермери й землевласники мали присягнути на вірність одному з *годжарів*; це була особиста домовленість, а не географічна чи племінна (хоча не за межами того самого одного з чотирьох округів, на які Ісландія була розділена в 960 р., з метою визначення місця вирішення суперечок). Вони могли передати свою вірність іншому *годжару*. Усього було 39 вождів, хоча на практиці вожді могли обіймати більше ніж одну посаду (Seaward, 2024). Після 960 р. існували три рівні поділу. У кожному з округів існувало три місцеві, окружні збори, у яких місцевий *годжар* відігравав провідну роль. В Округах також відбувалися збори, хоча вони мали суто судову функцію. Очікувалося, що селяни й землевласники будуть особисто присутні на районних зборах. На окружній асамблеї вони були запрошені своїм *годжаром* для вибору представників для участі в щорічному Альтингу разом із *годжаром*. Сам Альтинг збирався приблизно в середині літа, просто неба, у Thingvöllur, що базувався навколо *Lögberg* (скелі), де мали відбуватися політичні заяви. Основним фокусом була законодавча рада, *lögretta*, яка була асамблеєю *годжарів*. Існувала посада головуючого – законного спікера – *lögsögumadr*, якого обирала *lögretta*: окрім скликання органу, його функція полягала в тому, щоб діяв носій юридичної пам'яті за відсутності письмового кодексу до XII ст. З 960-х рр. Альтинг був місцем для набору із чотирьох судів, по одному для кожного округу, а також на початку XI ст. іншого суду, що вирішував справи, які суди округів не могли вирішити. Крім того, що Альтинг був політичною, судовою та законодавчою асамблеєю, він був місцем зібрання багатьох людей, можливістю для торгівлі, приватного бізнесу й соціальної комерції.

В Альтингу є багато подібного до зборів норвезьких земель. Щорічні великі зібрання добре відомі серед франків VII та VIII ст., їх пов'язують із заявою Гінкмара з Реймса в його довіднику про каролінгський уряд, *De Ordine Palatii*, приблизно 882 р., про те, що щороку відбуватимуться публічні збори, а також менші збори взимку.

Асамблеї англосаксонських королів також відомі, і їх зв'язок із пізнішими середньовічними парламентами багато обговорюється. Книга Дж. Меддікотта «Походження англійського парламенту 924–1327» 2010 р. підтверджує ідею, що на початку X ст. «*уінтагемот*» отримав статус «національної» асамблеї «із центральною роллю в політиці й уряді» в «новій об'єднаній англійській державі» (Seaward, 2024). *Уінтагемот* (від староангл. Witenagemot, від *witen* – мудреці, старі люди, і *gemot* – зібрання, зустріч) – це зібрання вищих аристократів, духовенства й радників в англосаксонській Англії, яке виконувало функції ради або парламенту, що функціонувало до завоювання Англії норманами в 1066 році, після чого він був замінений норманським королівським судом і радою, але ідеї та практики, започатковані в Уінтагемоті, в подальшому стали основою для розвитку парламентських інститутів в Англії.

Розвиток протопарламентаризму відбувався приблизно під час завоювання більшої частини території, якою володіли вікінги, і був пов'язаний з Ательстаном, першим королем, який правив над «чимось на зразок об'єднаної Англії». Меддікотт припускає, що він почав використовувати «новий вид зібрань, щоб полегшити своє правління»: великі, часті, регулярні й із певним ступенем формальності. Це відбувалося в 920-х і 930-х рр., приблизно в той час, коли виник Альтинг. Причина, чому історики загалом уникали трактування уїнтагемоту *англосаксонської* Англії як парламенту, полягає в тому, що він не реалізовував територіального представництва, на відміну від Альтингу, який збирав представників окрешних асамблей, спадкових вождів. Відомий медієвіст Арон Гуревич у книзі «Давні германці. Вікінги» вказував, що бути присутнім на Альтингу було обов'язком для дорослих чоловіків. Ті, що уклонялися, мали платити викуп на користь учасників Альтингу – плату за поїздку на Тинг, і селяни поступово передавали функцію участі представникам, вивільняючи час для господарської праці. Поступово бондам, що мали помічників у господарстві, надавалося право не бути присутнім на зборах (Тингу). Скорочення представництва бондів зображується в законах як привілей, пільга, надана селянам владою. Велика відмінність між Альтингом у ранній Ісландії та політичними зборами Англії й континентальної Європи полягала у відсутності короля та реальної виконавчої влади. «Певною мірою Ісландську Співдружність можна порівняти із союзом багатьох держав (вождів), де відправлення закону й правосуддя охоплює весь союз, але в якому виконавча влада взагалі відсутня» (Jóhannesson, 1974, p. 63). Брайс писав, що «як Ісландська Республіка є новою формою політичного суспільства, так й Альтинг, у якому єдність Республіки знайшла видиме вираження, є унікальним органом, який не можна зарахувати до жодного зі звичних типів зібрань». Це не первинне зібрання (тобто всього населення), оскільки, хоча всі вільні люди присутні, лише обмежена кількість осіб має право виконувати або судові, або законодавчі функції. Це також не представницька асамблея, оскільки нікого не було обрано для участі в ній як делегата від інших. Це також не є свого роду Рада Королівства, як *Curia Regis* середньовічної Англії, що складається з магнатів та офіційних радників, скликаних монархом. Якщо шукати паралелі із цим, то їх варто шукати скоріше в таких органах, як римський сенат, який, можливо, був у своїй ранній формі свого роду радою голів організованих громад» (Брусе, 1921, р. 297–298). Насправді, в Ісландії відсутність єдиного сильного правителя означала конкурентний процес, де до середини XIII ст. приблизно вісім *рікі* (свого роду феодалне володіння) належали кільком родинам. Включення Ісландії до Королівства Норвегія в 1262 р. призвело до того, що законодавчі функції Альтингу зникли. Альтинг існував лише як суд до 1800 р., коли його замінив суд професійних юристів. У 1380 р. Норвегія потрапила під контроль Данії через Кальмарську унію, яка об'єднала Данію, Норвегію та Швецію під єдиним монархом. У 1523 р. Швеція вийшла із союзу, але Норвегія залишалася під контролем Данії, а разом з нею й Ісландія, що залишалася частиною Норвегії. Після Наполеонівських війн і за умовами Кіельського миру 1814 р. Норвегія була передана від Данії до Швеції, а Ісландія потрапила під владарювання Данії, оскільки Норвегія й Данія знову стали частинами однієї королівської династії. Перший новий Альтинг відбувся в 1845 році в Рейк'явіку. Це була лише консультативна асамблея; протягом наступних тридцяти років націоналістичний рух вимагав

повних законодавчих повноважень для альтингу й самоуправління в межах королівства Данія. Законодавчі повноваження були передані в 1874 р. Ісландія залишалася в складі Данії до 1918 р., коли вона була проголошена королівством в унії з Данією, з королем Данії як її монархом. Ісландія отримала більшу політичну незалежність протягом 20-х рр. XX ст. Святкування в 1930 р. тисячоліття Альтингу в Ісландії відбулося не більше ніж через десять років. У 1944 році, під час Другої світової війни, коли Данія була під окупацією нацистської Німеччини, Ісландія проголосила свою незалежність і стала Республікою Ісландія.

Сьогодні Альтинг Ісландії є однапалатним парламентом країни, що складається із 63 місць (Office for Democratic, 2013). Для парламентських виборів країна поділена на шість багатомандатних округів. Шістдесят три депутати парламенту обираються за пропорційною системою списків, із яких 54 місця розподіляються серед партій на рівні округів без законодавчого порогу й для цього використовується метод д'Ондта (d'Hondt), що дозволяє пропорційно розподілити місця серед партій у межах кожного округу, а залишкові 9 місць розподіляються на національному рівні серед партій, які подолали 5% поріг. Ці дев'ять «коригувальних місць» є компенсаційним заходом для забезпечення пропорційності на національному рівні. Списки кандидатів подаються в порядку, визначеному політичною групою (організацією), яка представляє список. Виборці мають право змінювати порядок кандидатів, указуючи свої переваги. Однак на виборах 2013 р. вплив переваг виборців на результати не був урахований. Виборчий округ визначається відповідно до визначення меж округів, але межі двох округів Рейк'явіка визначаються Національною виборчою комісією (НВК) перед кожними виборами для забезпечення однакової кількості виборців у двох округах. Округи й відповідна кількість місць на виборах 2013 року були такими: Північний захід – 8 місць, Північний схід і Південь – по 10 місць, Південно-західний – 13 місць, Рейк'явік Північний і Рейк'явік Південний – по 11 місць. Закон передбачає, якщо кількість виборців на одне місце в одному окрузі перевищує кількість виборців на місце в іншому окрузі більш ніж на половину, НВК повинна перерозподілити місця після виборів, щоб зменшити цю різницю до співвідношення меншого за два до одного. Після парламентських виборів 2009 р., щоб виправити різницю понад 100% у кількості виборців на місце між округами Північний захід і Південно-західний, одне місце було перерозподілене до Південно-західного округу. Для цих виборів три округи: Рейк'явік Північний, Південний і Південно-західний – мали на 46% більше виборців на місце, ніж інші три округи. Найбільша різниця в кількості виборців на місце була між округами Південно-західний і Північний захід – приблизно 82%. Тому значні відмінності в кількості голосів, необхідних для обрання кандидата, ще зберігаються між різними округами. Точну кількість місць у кожному окрузі визначає Закон про вибори (Iceland Althingi, 2025).

Вибори в Ісландії проводяться на добровільній основі, тобто голосування не є обов'язковим. Виборці повинні мати громадянство Ісландії, бути віком від 18 років і мати законне проживання в країні. Громадяни Ісландії, які проживають за кордоном, також можуть голосувати. Кандидати для участі у виборах повинні бути громадянами Ісландії, мати вік від 18 років і не мати судимостей. Судді Верховного Суду, Омбудсмен і Президент Республіки не можуть бути кандидатами в депутати. Щодо вимог до партійних списків, то кожен список кандидатів має бути підтриманий певною кількістю виборців, причому ця кіль-

кість повинна в 30–40 разів перевищувати кількість представників відповідного виборчого округу. У разі виникнення вакансій між загальними виборами, ці місця займають замісні особи, які обираються одночасно з основними кандидатами відповідно до їхнього порядку в партійному списку. Таким чином, система виборів до Альтингу забезпечує пропорційне представництво й дає змогу відображати політичні вподобання громадян у парламенті, ураховуючи як місцеві, так і загальнонаціональні результати голосування.

Парламент Данії, Фолькетинг (дан. Folketinget, що означає «народний тінг» або «народні збори»), також має глибокі корені, починаючи із середньовіччя – часів існували тінгів (thing), що виконували роль законодавчих зборів при королі. Це були збори вільних чоловіків, які обговорювали важливі рішення, закони, військові кампанії чи вирішували спірні справи. Процес і збирання відбувалися на місцевому рівні в різних частинах Данії, але важливі питання на рівні королівства також обговорювалися на загальнодержавних зібраннях. Зокрема, в 1200–1300 рр. відомі перші засідання, які можуть уважатися прообразом парламенту. Протягом середньовіччя система зборів поступово трансформувалася. У період правління королів, таких як Валдемар II (початок XIV ст.), король і його рада вважалися основною владною інституцією. У XIV ст. починають з'являтися перші явні представницькі елементи – збори дворян і міст, які поступово набували більш організованого характеру. У XV ст. королі Данії почали регулярно скликати збори дворян, представників міст і духовництва для обговорення важливих питань, таких як податки та війни. Ці зібрання стають основою для майбутніх парламентських інститутів. У XVI ст. почався процес утворення більш організованих представницьких органів. Система станових зборів, де кожен стан (дворяни, містяни, духовенство) мав свою репрезентацію, стала поширюватися. У 1536 р. Данія стала протестантською державою після Реформації, і національна церква стала частиною політичної структури, що впливало на трансформацію інститутів представництва. Після Великої Північної війни XVII ст., яка ослабила Данію, король став єдиним джерелом влади. Парламент не мав значного впливу на прийняття рішень, його функції зводилися надання підтримки королівській владі. У 1834 р. Данія зробила важливий крок у напрямі демократизації, розвиваючи парламентське територіальне представництво (представництво міст) і соціальне представництво (страт). Прийняття конституції в 1849 р. перетворило країну на конституційну монархію і зумовило створення двопалатного парламенту, де заснований конституцією Фолькетинг мав обмежені права й до 1953 р. був нижньою палатою двокамерного парламенту, відомого як Рігсдаг, з Ландстінгом як верхньою палатою. У 1866 р. нова виборча реформа – введення системи представництва на основі округів, призвела до розподілу виборців на групи: міське населення, сільське населення й особи, які платили значні податки. Частина населення не мала повних прав у виборах, тобто система не відображала принципи рівного виборчого представництва. Після багатьох років протестів у 1901 р. Данія запровадила універсальне виборче право для чоловіків. Це означало, що кожен дорослий чоловік міг голосувати на виборах до Фолькетингу, що стало значним кроком до демократизації країни. У 1915 р. жінки в Данії отримали право голосу. У 1953 р. була прийнята нова конституція Данії, яка змінила структуру парламенту, з того часу Фолькетинг залишається єдиною палатою парламенту. Сьогодні Фолькетинг – однопалатний парламент,

який складається зі 179 депутатів, із яких два – із Фарерських островів і два – з Гренландії, що обираються на 4 роки. Він є основним органом законодавчої влади в Королівстві Данії, що охоплює Данію, Фарерські острови та Гренландію. 135 депутатів Фолькетингу обираються за пропорційною системою загальним голосуванням у 23 виборчих округах, використовуючи метод д'Ондта, який сприяє пропорційному розподілу місць серед партій залежно від їх частки голосів у кожному окрузі. 40 місць у парламенті (компенсаторин мандати) розподіляються серед кандидатів, які не отримали достатньої кількості голосів в округах, за допомогою методу Сент-Лагю (Ministry of Social Welfare, 2009). Кількість компенсаторних мандатів для кожного регіону обчислюється як різниця між загальною кількістю мандатів у регіоні й кількістю мандатів округів у цьому регіоні (Ministry of Social Welfare, 2009, р. 7–8). Це дає змогу забезпечити більш справедливий розподіл місць серед менших партій. Якщо в окрузі не досягається необхідного порогу голосів для партії або кандидата, голоси перераховуються, щоб забезпечити справедливе представництво всіх політичних сил (Beetham, 2006, р. 15–16). Виборцями можуть бути всі громадяни Данії, які постійно проживають у країні й досягли віку 18 років. Виборча система Фолькетингу Данії дає змогу досягти пропорційного представництва, зокрема, завдяки використанню двох різних методів розподілу місць, що гарантує більш точне відображення політичних уподобань населення.

Висновки. У всіх зазначених країнах парламенти відіграли ключову роль у розвитку демократичних інститутів. Протягом століть ці інститути ставали все більш інклюзивними, з більшою кількістю представників суспільства, здатних брати участь у прийнятті рішень.

У кожній із цих країн процес еволюції парламентських систем пов'язаний із боротьбою за обмеження монархічної влади й за право народних представників впливати на політичне життя. Виборча система в обраних країнах може суттєво відрізнитися залежно від того, застосовується мажоритарна система відносної більшості чи пропорційна система. Ці дві системи визначають, як саме представники потрапляють до парламенту та як розподіляються політичні впливи. Мажоритарна система відносної більшості (як у Великобританії та бейлевіках) сприяє стабільності в парламенті та здебільшого підтримує домінування великих партій. У Великобританії вибори проходять за мажоритарною системою відносної більшості (*first-past-the-post*), де кандидат, який набрав найбільшу кількість голосів у своєму виборчому окрузі, здобуває місце в парламенті. Більшість депутатів у Великобританії, звичайно, обираються як кандидати від основних політичних партій (наприклад, Консервативна партія, Лейбористська партія, Ліберальні демократи), але це не є обов'язковим. Незалежні кандидати мають рівні права на участь у виборах і можуть вигравати вибори, якщо їх підтримка в окрузі достатньо сильна. Це забезпечує стабільність, оскільки більшість місць отримують дві основні партії, але водночас обмежує представництво менших партій, що може призводити до політичної однобічності.

Виборчі системи в бейлевіках, зокрема на островах Гернсі, Джерсі й Острів Мен, також ґрунтуються на одномандатних виборчих округах, що забезпечує пряме представництво громадян. Наприклад, на Гернсі виборці обирають представників через пряме голосування, що дає змогу малим політичним групам мати свого представника в парламенті. Однак на Джерсі існує можливість при-

значення депутатів королем або іншими органами, що додає елементи змішаного представництва. Виборча система цих територій сприяє тіснішому зв'язку між виборцями та їхніми представниками, але має обмеження щодо представництва національних меншостей через відсутність пропорційного розподілу.

На противагу цьому, пропорційна система, що застосовується в Ісландії та Данії, забезпечує точніше відображення політичних уподобань виборців. Виборчі системи Ісландії та Данії обидві застосовують пропорційне представництво, однак мають певні відмінності в структурі й механізмах розподілу місць у парламенті, що зумовлює різний підхід до забезпечення справедливого представництва політичних сил. Система розподілу місць у 6 багатомандатних округах Ісландії для обрання Альтингу базується на пропорційній системі з використанням методу д'Ондта, який дає змогу пропорційно розподіляти місця серед партій відповідно до кількості голосів, отриманих ними в кожному окрузі. Проте система розподілу місць у парламенті не обмежується лише рівнем округів. Для компенсації можливих диспропорцій на рівні округів Ісландія використовує дев'ять «коригувальних місць», які розподіляються на національному рівні серед партій, що подолали 5% поріг. Це забезпечує додаткову пропорційність і дає змогу зменшити нерівність у представленні голосів, спричинену різними розмірами округів. Виборчі списки є відкритими, і виборці можуть змінювати порядок кандидатів, указуючи свої переваги. 135 депутатів Фолькетингу Данії обираються на рівні 23 виборчих округів теж за допомогою методу д'Ондта, але з деякими відмінностями. На відміну від Ісландії, у Фолькетингу також є компенсаторні мандати: 40 місць, які розподіляються між кандидатами, що не отримали достатньої кількості голосів в округах. Для розподілу цих компенсаторних мандатів використовується метод Сент-Лагю, який сприяє більш справедливому представленню менших партій. Таким чином, коригування на національному рівні також забезпечує пропорційність, особливо для менших партій, які можуть не мати достатньої підтримки на рівні конкретних округів. Виборчі списки також відкриті, і виборці можуть змінювати порядок кандидатів, що дає можливість більш точно відобразити їхні політичні уподобання. Обидві системи базуються на принципі пропорційного представництва, але в Ісландії, на відміну від Данії, основний акцент робиться на компенсацію розбіжностей між округами за допомогою коригувальних місць на національному рівні. У Данії ж коригувальні місця розподіляються серед кандидатів на рівні округів, що робить систему більш орієнтованою на внутрішньоокружний баланс. Проте в обох країнах механізми компенсації й використання різних методів розподілу місць забезпечують рівний доступ до парламенту для політичних сил різного масштабу, гарантуючи, таким чином, справедливе та пропорційне представництво. У підсумку виборчі системи Ісландії та Данії мають схожі принципи, однак відрізняються в технічних аспектах розподілу місць, що дає кожній із країн власний підхід до досягнення пропорційного представництва. Ісландія використовує коригувальні місця на національному рівні, тоді як Данія застосовує метод Сент-Лагю для компенсації місць у межах округів. Це дає змогу кожній країні адаптувати виборчу систему до своїх соціальних і політичних реалій, забезпечуючи справедливе представництво всіх політичних сил у парламенті.

Пропорційна система дає змогу політичним меншинам отримувати місця в парламенті, що сприяє більш демократичному й збалансованому управлінню.

Мажоритарна система, підтримуючи стабільність великих партій, може призвести до політичної фрагментації та навіть посилення протистояння між партіями, оскільки менші партії не отримують достатньо місць для участі у формуванні урядів. У Данії й Ісландії вибори забезпечують стабільність коаліційних урядів, оскільки представники меншості мають змогу співпрацювати з більшими партіями. Це дає змогу створювати уряди, які відображають ширший спектр громадських інтересів. Водночас у країнах, де використовується мажоритарна система, на кшталт Великобританії, політична стабільність здебільшого забезпечується через домінування однієї чи двох партій, що також може призводити до менш гнучких змін у політичній системі.

У відповідь на нові виклики й технологічні можливості країни з давніми парламентами інтегрують інновації в виборчі процеси. Вибори стають дедалі більш доступними завдяки електронним системам голосування, що застосовуються в деяких країнах. Ісландія, наприклад, проводила пілотні проекти щодо електронного голосування, що дає змогу забезпечити більшу зручність для виборців. Сучасні інновації також охоплюють ініціативи для залучення молоді до політичного процесу. У країнах, таких як Великобританія та Ісландія, активно проводяться кампанії для підвищення участі молодих виборців у виборчому процесі.

Інновації у виборчій системі можуть зберігати демократичні принципи, одночасно зберігаючи парламентарні традиції. Вони забезпечують більш ефективне представництво й полегшують доступ до виборчого процесу. Використання нових технологій і модернізація виборчих систем дають країнам змогу залишатися вірними своїм демократичним традиціям, водночас розширюючи можливості для більшої політичної участі.

Стійкі парламентські системи, проаналізовані в статті, пройшли довгий шлях еволюції, зберігаючи традиції та адаптуючись до змін у суспільстві. Їхні системи часто ґрунтуються на глибоких демократичних принципах, включаючи інклюзивність, рівність перед законом і політичну стабільність. Досвід старих парламентів може стати корисним для нових демократій. Старі демократії мають чітко визначені механізми врегулювання політичних конфліктів, стабільні виборчі системи й сильні демократичні інститути, що дає змогу уникати політичних криз. У майбутньому виборчі системи цих країн можуть змінюватися відповідно до нових технологічних і соціальних умов. Однак важливо зберігати баланс між інноваціями і традиціями, аби не зруйнувати усталені демократичні принципи.

References [Список використаної літератури]

- Agora. (2025) Portal of Parliamentary Development. Parliamentary Organisation [in English]. [Agora. Portal of Parliamentary Development. Parliamentary Organisation. 2025. URL: <https://www.agora-parl.org/resources/aoe/parliamentary-organisation> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Allan, T.R.S. (1997). Parliamentary Sovereignty: Law Politics and Revolution. *Law Quarterly Review*, 113, July, 443–452 [in English]. [Allan T R. . Parliamentary Sovereignty: Law Politics and Revolution. *Law Quarterly Review*, 1997. Vol. 113. P. 443–452.]
- Arter, D. (2006). *Democracy in Scandinavia: Consensual, Majoritarian or Mixed?* Manchester University Press [in English]. [Arter D. *Democracy in Scandinavia: Consensual, Majoritarian or Mixed?* Manchester University Press, 2006. 384 p.]
- Barnes, Barry. (1977). *Interests and the Growth of Knowledge*. Routledge [in English]. [Barnes B. *Interests and the Growth of Knowledge*. Routledge, 1977. 109 p.]
- Barnwell, P.S., & Mostert, M. (2004). *Political Assemblies in the Earlier Middle Ages*. Brepols [in English]. [Barnwell P.S., Mostert M. *Political Assemblies in the Earlier Middle Ages*. Brepols, 2004. 213 p.]
- Beetham, D. (2006). *Parliament and Democracy in the Twenty-First Century: A Guide to Good Practice*. Inter-

- Parliamentary Union, IPU [in English]. [Beetham D. Parliament and Democracy in the Twenty-First Century: A Guide to Good Practice. Inter-Parliamentary Union, IPU, 2006. 229 p. URL: <https://www.ipu.org/resources/publications/handbooks/2016-07/parliament-and-democracy-in-twenty-first-century-guide-good-practice> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Bingham Powell, G.Jr. (2007). *Aggregating and Representing Political Preferences*. In *The Oxford Handbook of Comparative Politics* (pp. 653–678), ed. Carles Boix & Susan C. Stokes. Oxford University Press. [in English]. [Bingham Powell G. Jr. Aggregating and Representing Political Preferences. In: *The Oxford Handbook of Comparative Politics* / ed. Carles Boix, Susan C. Stokes. Oxford University Press, 2007. P. 653–678.]
- Blake, C., & Blom-Cooper, L. (1997). *Judicial Review in Jersey*. *Public Law*, Autumn, 371–374 [in English]. [Blake C., Blom-Cooper L. Judicial Review in Jersey. *Public Law*. Autumn, 1997. P. 371–374.]
- Blick, A. (2012). The Making of the Devolved Scottish Constitution, 37–43 (Unofficial Constitutional Convention). In *Mapping the Path towards Codifying – or Not Codifying – the UK Constitution*, ed. Robert Blackburn [in English]. [Blick A. The Making of the Devolved Scottish Constitution. *Mapping the Path towards Codifying – or Not Codifying – the UK Constitution* / ed. Robert Blackburn. 2012. URL: <https://www.parliament.uk/globalassets/documents/commons-committees/political-and-constitutional-reform/00-CASE-STUDIES.pdf> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Blick, A. (n.d.). *The Welsh Assembly Powers and Electoral Arrangements*. In *Mapping the Path towards Codifying – or Not Codifying – the UK Constitution*, ed. Robert Blackburn [in English]. [Blick A. The Welsh Assembly Powers and Electoral Arrangements. *Mapping the Path towards Codifying – or Not Codifying – the UK Constitution* / ed. Robert Blackburn. URL: <https://www.parliament.uk/globalassets/documents/commons-committees/political-and-constitutional-reform/00-CASE-STUDIES.pdf> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Bois, D. De L. (1972). *A Constitutional History of Jersey*. States Greffe, Jersey [in English]. [Bois D. De L. A Constitutional History of Jersey. States Greffe, Jersey, 1972. 280 p.]
- Byock, J.L. (1988). *Medieval Iceland: Society, Sagas and Power*. University of California Press [in English]. [Byock J.L. Medieval Iceland: Society, Sagas and Power. University of California Press, 1988. 284 p. URL: <https://archive.org/details/medievalicelands0000byoc> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Croll, P. (1997). *The Ancient Role of the Bailiffs of Guernsey and Jersey as ‘Speakers’* in *Societe Jersiaise Annual Bulletin*, 27(1), 79–84 [in English]. [Croll P. The Ancient Role of the Bailiffs of Guernsey and Jersey as ‘Speakers’. *Societe Jersiaise Annual Bulletin*. 1997. № 27 (1). P. 79–84.]
- Dickinson, B., & Carmichael, P. (Eds.). (1999). *House of Lords: Its Parliamentary and Judicial Roles*. Hart Publishing [in English]. [Dickinson B., Carmichael P. (Eds.). *House of Lords: Its Parliamentary and Judicial Roles*. Hart Publishing, 1999. 258 p.]
- Edge, P.W. (2020). *Lisvane’s Legacy? Constitutional Reform in the Isle of Man*. *Legal Studies*, 40, 22–41 [in English]. [Edge P.W. Lisvane’s Legacy? Constitutional Reform in the Isle of Man. *Legal Studies*. 2020. № 40. P. 22–41.]
- Elder, N., Thomas, A.H., & Arter, D. (1982). *The Consensual Democracies? Government and Politics of the Scandinavian States*. Martin Robertson [in English]. [Elder N., Thomas A.H., Arter D. The Consensual Democracies? Government and Politics of the Scandinavian States. Martin Robertson, 1982. 244 p.]
- English, M., & Murphy, T. (2023). *Ireland’s Parliamentary Administration*. In *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations*, ed. Thomas Christiansen, Elena Griglio, & Nicola Lupo. Routledge [in English]. [English M., Murphy T. Ireland’s Parliamentary Administration. *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations* / ed. T. Christiansen, E. Griglio, N. Lupo. Routledge, 2023. 800 p.]
- Gindill, J. (2010). *A Sustainable Position? The Impacts of Human Rights Upon the Office of Bailiff and the Need for Reform*. Government of Jersey [in English]. [Gindill J. A Sustainable Position? The Impacts of Human Rights Upon the Office of Bailiff and the Need for Reform. Government of Jersey, 2010. URL: <https://www.gov.je/SiteCollectionDocuments/Government%20and%20administration/R%20Gindill%202%20Submission%2020100318%20JG%20v1.pdf> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Griffith, J.A.G., Ryle, M., & Wheeler-Booth, M.A.J. (1989). *Parliament: Functions, Practice and Procedure*. Sweet & Maxwell [in English]. [Griffith J.A.G., Ryle M., Wheeler-Booth M.A.J. Parliament: Functions, Practice and Procedure. Sweet & Maxwell, 1989. 565 p.]
- Heyting, W.J. (1977). *The Constitutional Relationship between Jersey and the United Kingdom*. Jersey Constitutional Association, Guernsey [in English]. [Heyting W.J. The Constitutional Relationship between Jersey and the United Kingdom. Jersey Constitutional Association, Guernsey, 1977. 52 p.]
- Horner, S.A. (1984). *The Isle of Man and the Channel Islands– A Study of Their Status Under Constitutional, International, and European Law*. European University Institute Working Paper No. 98 [in English]. [Horner S.A. The Isle of Man and the Channel Islands– A Study of Their Status Under Constitutional, International, and European Law. *European University Institute Working Paper*. 1984. № 98. URL: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/23006> (дата звернення: 07.02.2025).]

- Iceland Althingi (2025). (Parliament)/ Inter-Parliamentary Union [in English]. [Iceland Althingi (Parliament)/ Inter-Parliamentary Union. 2025. URL:http://archive.ipu.org/parline/reports/2143_B.htm (дата звернення: 07.02.2025).]
- Irwin, G., & Thomassen, J. (1975). *Issue-Consensus in a Multi-Party System*. *Acta Politica*, 10, 389–420 [in English]. [Irwin G., Thomassen J. Issue-Consensus in a Multi-Party System. *Acta Politica*. 1975. № 10. P. 389–420.]
- Jóhannesson, J. (1974). *A History of the Old Icelandic Commonwealth*. University of Manitoba Press [in English]. [Jóhannesson J. A History of the Old Icelandic Commonwealth. University of Manitoba Press, 1974. 407 p.]
- Jones, T.C. (2021). A 'Coup d'État' in Jersey? *Rethinking the Jersey Expulsions of 1855*. *Diasporas*, 137–157 [in English]. [Jones T.C. A 'Coup d'État' in Jersey? Rethinking the Jersey Expulsions of 1855. *Diasporas*, 2021. P. 137–157. DOI: 10.4000/diasporas.3738. URL: <https://journals.openedition.org/diasporas/3738>. (дата звернення: 07.02.2025).]
- Jónsson, G. (2014). *Iceland and the Nordic Model of Consensus Democracy*. *Scandinavian Journal of History*, 39(4), 510–528. DOI: 10.1080/03468755.2014.93. [Jónsson G. Iceland and the Nordic Model of Consensus Democracy. *Scandinavian Journal of History*. 2014. № 39(4). P. 510–528. DOI: 10.1080/03468755.2014.93.]
- Karlsson, G. (2000). *The History of Iceland*. Hurst & Co./University of Minnesota Press. [in English]. [Karlsson G. The History of Iceland. Hurst & Co./University of Minnesota Press, 2000. 418 p.]
- Lightman, D. (2000). *The Jersey and Guernsey Bailiffs and the Lord Chancellor Revisited*. *Judicial Review*, 5(2), 10–20 [in English]. [Lightman D. The Jersey and Guernsey Bailiffs and the Lord Chancellor Revisited. *Judicial Review*. 2000. № 5 (2). P. 10–20. DOI: 10.1080/10854681.2000.11427117.]
- Lijphart, A. (1975). *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. University of California Press [in English]. [Lijphart A. The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands. University of California Press, 1975. 231 p.]
- Magnússon, P. (2023). Iceland's Parliamentary Administration. In *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations*, edited by Thomas Christiansen, Elena Griglio, and Nicola Lupo, Routledge [in English]. [Magnússon P. Iceland's Parliamentary Administration. In *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations*, edited by Thomas Christiansen, Elena Griglio, and Nicola Lupo, Routledge, 2023. 800 p.]
- Massey, A. (2004). Modernizing government in the Channel Islands: Context and problematic of reform in a differentiated but feudal European polity. *Public Administration*, 82(2), 421–433. [Massey A. Modernizing government in the Channel Islands: Context and problematic of reform in a differentiated but feudal European polity. *Public Administration*. 2004. Vol. 8. Is. 2. P. 421–433.]
- Maurer, A. (2003). *The European Parliament, the National Parliaments and the EU Conventions*. *Politique Européenne*, 1(9), 76–98 [in English]. [Maurer A. The European Parliament, the National Parliaments and the EU Conventions. *Politique Européenne*. 2003. № 1 (9). P. 76–98.]
- Meakin, A., Yong, B., & Leston-Bandeira, C. (2023). *United Kingdom's Parliamentary Administration*. In *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations*, edited by Thomas Christiansen, Elena Griglio, & Nicola Lupo. Routledge [in English]. [Meakin A., Yong B., Leston-Bandeira C. United Kingdom's Parliamentary Administration. *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations* / ed. Thomas Christiansen, Elena Griglio, Nicola Lupo. Routledge, 2023.]
- Meakin, A., Yong, B., & Leston-Bandeira, C. (2023). *United Kingdom's Parliamentary Administration*. In *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations*, edited by Thomas Christiansen, Elena Griglio, & Nicola Lupo. Routledge [in English]. [Meakin A., Yong B., Leston-Bandeira C. United Kingdom's Parliamentary Administration. *The Routledge Handbook of Parliamentary Administrations* / ed. Thomas Christiansen, Elena Griglio, Nicola Lupo. Routledge, 2023.]
- Ministry of Social Welfare & Folketinget. (2009). The Parliament of Denmark. *Parliamentary Election Act of Denmark*. 2009. 61 p. [Ministry of Social Welfare & Folketinget, The Parliament of Denmark. 2009, February 24. *Parliamentary Election Act of Denmark*. 2009. 61 p. URL: <https://aceproject.org/ero-en/regions/europe/DK/denmark-parliamentary-election-act/view> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Morris, P. (2008). *Modernizing Government in the Channel Islands: New Political Executives in British Crown Dependencies*. *Common Law World Review*, 37, 63–96 [in English]. [Morris P. Modernizing Government in the Channel Islands: New Political Executives in British Crown Dependencies. *Common Law World Review*. 2008. № 37. P. 63–96. DOI: 10.1350/clwr.2008.37.1.163. URL: https://uniset.ca/microstates2/je_gg_37CommLWorldRev63.pdf. (дата звернення: 07.02.2025).]
- Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2013). Iceland: Parliamentary elections, 27 April 2013. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Final Report. Warsaw: OSCE/ODIHR [in English]. [Office for Democratic Institutions and Human Rights. Iceland: Parliamentary elections, 27 April 2013. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Final Report. Warsaw : OSCE/ODIHR, 2013.]
- Seaward, P. (2024). *Is Iceland's Althing the Oldest Parliament in the World?* History of Parliament Blog [in English]. [Seaward P. Is Iceland's Althing the Oldest Parliament in the World? *History of Parliament*

- Blog. 2024. URL: <https://historyofparliamentblog.wordpress.com/2024/04/23/is-icelands-althings-the-oldest-parliament-in-the-world/> (дата звернення: 07.02.2025).
- States of Deliberation (2025). History The Royal Court of Guernsey [in English]. [States of Deliberation. History The Royal Court of Guernsey. 2025. URL: <https://www.guernseyroyalcourt.gg/article/1947/States-of-Deliberation---History> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Taagepera, R. (2007). Electoral Systems. in The Oxford Handbook of Comparative Politics, ed. Carles Boix and Susan C. Stokes. Oxford University Press, 678–703 [in English]. [Taagepera R. Electoral Systems. *The Oxford Handbook of Comparative Politics*, ed. C. Boix and S. C. Stokes. Oxford University Press, 2007. P. 678–703. <https://www.mgdc-chararisharief.com/elearn/The%20Oxford%20Handbook%20of%20Comparative%20Politics-1stSem.pdf> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Thornton, T. (2025). *The Isle of Man, Channel Islands and Statutes of the English Parliament, to 1640: Development and Change in Territorial Extent*. Law & History Review (forthcoming) [in English]. [Thornton T. The Isle of Man, Channel Islands and Statutes of the English Parliament, to 1640: Development and Change in Territorial Extent. Law & History Review. (forthcoming), 2025. URL: <https://pure.hud.ac.uk/en/publications/the-isle-of-man-channel-islands-and-statutes-of-the-english-parli> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Torrance, D. (2024). *The Crown Dependencies: Research Briefing*. House of Commons Library [in English]. [Torrance D. The Crown Dependencies: Research Briefing. House of Commons Library, 2024. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8611/CBP-8611.pdf> (дата звернення: 07.02.2025).]
- United Kingdom. (2025) Inter-Parliamentary Union [in English]. [United Kingdom. Inter-Parliamentary Union, 2025. URL: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2336_A.htm (дата звернення: 07.02.2025).]
- Welzel, C. & Inglehart R. (2007). Mass Beliefs and Democratic Institutions in The Oxford Handbook of Comparative Politics, ed. Carles Boix and Susan C. Stokes. Oxford University Press, 297–317 [in English]. [Welzel C., Inglehart R. Mass Beliefs and Democratic Institutions. The Oxford Handbook of Comparative Politics / ed. Carles Boix and Susan C. Stokes. Oxford University Press, 2007. P. 297–317. URL: <https://www.mgdc-chararisharief.com/elearn/The%20Oxford%20Handbook%20of%20Comparative%20Politics-1stSem.pdf> (дата звернення: 07.02.2025).]
- Wilson, G. N., & Hanlon, W. (2023). *Crown Dependencies in an Era of Continuity and Change*. *Small States & Territories*, 6(2), 105–120 [in English]. [Wilson G. N., Hanlon W. Crown Dependencies in an Era of Continuity and Change. *Small States & Territories*. 2023. № 6 (2). P. 105–120.]
- Wivel, A., Miles, L. (Eds.). (2014). *Denmark and the European Union*. Routledge [in English]. [Wivel A., Miles L. (Eds.). Denmark and the European Union. Routledge, 2014. 280 p.]

Стаття надійшла до редакції 25.02.2025

Prokopenko Yu. S.

Department of Political Science and Law

The state institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”,

Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, 65020, Ukraine

TRADITIONS AND INNOVATIONS IN PARLIAMENTARISM: HOW ELECTIONS SHAPE PARLIAMENTARY STRUCTURES IN COUNTRIES WITH THE OLDEST PARLIAMENTS

Summary

This article analyzes the evolution of parliamentary systems and electoral processes in countries with long-standing parliamentary traditions, including the United Kingdom, Denmark, Iceland, and the Bailiwick territories of Guernsey, Jersey, and the Isle of Man. These countries have unique parliamentary traditions that have largely been shaped over centuries. The article emphasizes how these systems have adapted to societal changes and how the structure and functions of their parliaments evolved over different historical periods. It examines the transition from absolute monarchy to constitutional monarchy, with the development of electoral systems, where the United

Kingdom's majoritarian system ensures stability through the dominance of two main parties, but limits the representation of smaller political forces. In contrast, the proportional systems used in Denmark and Iceland provide a more accurate reflection of voters' political preferences, facilitating fairer representation for smaller parties. The electoral systems in these countries employ various methods of distributing seats in parliament, including the D'Hondt and Sainte-Laguë methods, which contribute to a more proportional distribution of votes among political forces. In Iceland, corrective seats are allocated at the national level to compensate for potential inequalities between constituencies, while in Denmark, compensatory mandates are distributed within constituencies. The article also explores innovative initiatives, such as the introduction of electronic voting, which makes the electoral process more accessible and convenient for citizens, as well as campaigns aimed at engaging youth in the political process. Moreover, particular attention is given to the importance of maintaining democratic traditions in conjunction with modern technologies, allowing democratic institutions in various countries to remain stable. Overall, the article highlights the importance of balancing tradition and innovation to achieve fairer and more democratic representation in contemporary parliamentary processes.

Key words: parliamentary systems, majoritarian system, proportional system, seat compensation, D'Hondt method, Sainte-Laguë method, elections, innovations, democracy, electoral systems.